

روزنامه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، ورزشی صبح ایران • صاحب امتیاز و مدیرمسئول: مهدی رحمانیان
نشانی: میدان فاطمی، خیابان بهرام مصیری، پلاک ۲۲ • تلفن: ۵۴ و ۸۸۹۳۴۲۷۰ • شماره: ۸۸۹۲۵۴۶۷ • تلفن آگهی‌ها: ۸۶۰۳۶۱۱۹
تلفن امور مشترکین: ۸۸۹۰۳۵۴۸ • توزیع: شرکت پیام‌رسان سبز
تلفن: ۶۶۲۸۷۳۴۴ • چاپ: مصیم
تلفن: ۴۴۵۳۳۷۲۵

www.sharghdaily.ir

چهارشنبه ۲۵ آبان ۱۴۰۱ • ۲۱ ربیع‌الثانی ۱۴۴۴ • ۱۶ نوامبر ۲۰۲۲ • سال بیستم • شماره ۴۴۲۲ • ۱۲ صفحه
اذان ظهر تهران ۱۱:۴۹ • اذان مغرب ۱۷:۱۶
اذان صبح فردا ۵:۱۵ • طلوع آفتاب ۶:۴۲

شترت

دیالوگ روز

دیوانه از قفس پرید - میلوش فورمن - ۱۹۷۵

رندل پاتریک مک مورفی (جک نیکلسون):

در این دنیا برای کفری‌کردن آدم‌های رذلی که می‌خواهند همه چیز را از آنچه هست برایت سخت‌تر کنند

راهی بهتر از این نیست که وانمود کنی

از هیچ چیز دلخور نیستی.

زمین‌خوانی

زمین میزبان ۸ میلیارد انسان شد

جمعیت جهان در حالی هم‌زمان با برپایی کنفرانس آب‌وهوایی سازمان ملل متحد در شرم‌الشیخ از مرز هشت میلیارد نفر عبور می‌کند که کارشناسان و فعالان اقلیمی همواره بر نقش کشورهای ثروتمند در به‌خطرانداختن سیاره «زمین» به واسطه سهم غیرقابل انکار این کشورها در انتشار گازهای گلخانه‌ای و گرمایش زمین تأکید کرده‌اند. تقریباً نیمی از انتشار دی‌اکسیدکربن جهانی از سوی ۱۰ درصد جمعیت جهان با بالاترین درآمد ناشی می‌شود، در حالی که سهم فقیرترین نیمه جهان ناچیز است.

بر اساس برآورد رسمی صورت‌گرفته از سوی سازمان ملل متحد، جمعیت جهان در روز سه‌شنبه ۲۴ آبان ۱۴۰۱ از مرز هشت میلیارد نفر فراتر رفت. به گزارش یورونیوز سازمان ملل با یادآوری این نکته که جمعیت جهان در سال ۱۹۵۰ تنها دو و نیم میلیارد نفر بود، «این رشد بی‌سابقه» را نتیجه «افزایش تدریجی طول عمر به لطف پیشرفت‌های به‌دست‌آمده در زمینه سلامت، تغذیه، بهداشت شخصی و پزشکی» می‌داند.

کارشناسان سازمان ملل متحد ضمن اعلام این موضوع، آن را نشان‌دهنده «نقطه عطف مهمی در توسعه انسانی» می‌دانند که یادآور «مسئولیت مشترک جمعی برای محافظت از سیاره زمین» هم‌زمان با برپایی کنفرانس آب‌وهوایی «کوپ۲۷» است. با این حال کارشناسان معتقدند که رشد جمعیت همچنین چالش‌های بزرگی را برای کشورهای فقیر در جهان رقم می‌زند.

از سوی دیگر، در حالی که زمین تا سال ۱۸۰۰ کمتر از یک میلیارد نفر جمعیت داشت، تنها ۲۲ سال طول کشید تا جمعیت جهان از هفت به هشت میلیارد نفر افزایش یابد.

در این گزارش همچنین به نشانه‌هایی دل بر کندی رشد جمعیت در حال حاضر اشاره شده و آمده است که برای رسیدن جمعیت جهان به ۹ میلیارد نفر، حدود ۱۵ سال زمان نیاز خواهد بود. سازمان ملل متحد ضمن اشاره به رکودی قابل پیش‌بینی تا پایان قرن جاری از یک نقطه اوج در دهه ۲۰۸۰ خبر می‌دهد که در آن جمعیت جهان به ۱۰۴ میلیارد نفر خواهد رسید. همچنین به گزارش دوپچه‌وله این رشد بی‌سابقه به دلیل افزایش تدریجی امید به زندگی در نتیجه بهبود مراقبت‌های بهداشتی، تغذیه، رعایت بهداشت شخصی و بهبود درمان پزشکی است. سازمان ملل متحد اخیراً اعلام کرد این افزایش جمعیت حاصل نرخ زاد و ولد بالا و پایدار در برخی کشورهاست.

با یک محاسبه ریاضی، هر ۰۴۸ ثانیه یک فرزند زمینی اضافه می‌شود و این در حالی است افرادی که به‌تازگی فوت کرده‌اند از پیش محاسبه شده‌اند؛ به‌ویژه توجهات به روند توسعه در کشورهای آسیایی با جمعیت بسیار زیاد است.

چین به‌عنوان پرجمعیت‌ترین کشور روی زمین با چالش‌های بزرگی روبه‌رو است؛ زیرا نرخ زاد و ولد در این کشور با یک میلیارد و ۴۰۰ میلیون نفر جمعیت، پس از سیاست تک‌فرزندی پایین است. هند با بیش از یک‌میلیارد و ۳۰۰ میلیون نفر جمعیت، نرخ تولد بالاتری دارد و احتمالاً در سال‌های آینده از چین پیشی خواهد گرفت، اما نرخ رشد در هند نیز رو به کندی است.

به گزارش خبرگزاری فرانسه از سوئی دیگر کارشناسان سازمان ملل متحد در «کوپ۲۷» بار دیگر دشواری‌های پیش‌رو برای به تفاهم رسیدن کشورهای ثروتمند با کشورهای فقیر در راستای انجام اقدامات بلندپروازانه در جهت کاهش چشمگیر گازهای گلخانه‌ای را یادآور شدند. این در حالی است که کشورهای فقیر برای مشارکت مؤثر در این تلاش جمعی، خواهان دریافت کمک‌های مالی جهت مقابله با گرمایش زمین و تبعات تغییرات آب‌وهوایی شده‌اند.

به اعتقاد کارشناسان سازمان ملل «اگر چه رشد جمعیت، تبعات زیست‌محیطی توسعه اقتصادی را تقویت می‌کند»، اما «مصرف منابع مادی و انتشار گازهای گلخانه‌ای به ازای هر نفر عموماً در کشورهایی بالاتر است که درآمد سرانه در آنها بیشتر است و نه کشورهای» که جمعیت آنها به سرعت در حال افزایش است.»

جینفر اسکویبا، محقق اندیشکده «ولسون ستر» در گفت‌وگو با خبرگزاری فرانسه نکته یادآوری‌شده در بالا را این‌گونه خلاصه می‌کند: «رفتار ما بسیار بیشتر از تعداد ما بر کره زمین تأثیر می‌گذارد.»

طبق تخمین‌های کارشناسان سازمان ملل متحد، بیش از نیمی از رشد جمعیت تا سال ۲۰۵۰ تنها در هشت کشور جمهوری دموکراتیک کنگو، مصر، اتیوپی، هند، نیجریه، پاکستان، فیلیپین و تانزانیا رقم خواهد خورد.

بر این اساس گفته می‌شود که تا پایان قرن، سه شهر پرجمعیت جهان آفریقایى خواهند بود؛ لاکوس در نیجریه، کینشاسا در جمهوری دموکراتیک کنگو و دارالسلام در تانزانیا.

فرانک سویاتسنی از مؤسسه فدرال برای تحقیقات جمعیتی آلمان با نگاه به گرم‌شدن کره زمین به دوپچه‌وله گفت: «بر اساس پیش‌بینی‌های کنونی، مناطق جنوب صحرای آفریقا به رشد درخو توجیه خود ادامه خواهند داد. در آینده بخش بزرگی از رشد جمعیت جهان در این منطقه و در برخی از کشورهای آسیایی اتفاق خواهد افتاد. از سوی دیگر، کشورهای پردرآمد مانند ژاپن در حال حاضر با نرخ نزولی جمعیت روبه‌رو هستند. بنابراین، برای نرخ رشد پایدار، کشورهایی مانند آلمان باید به مهاجرپذیری اتکا کنند.»

سازمان ملل در گزارشی توصیه می‌کند: «همه کشورها، صرف‌نظر از اینکه جریان ورود یا خروج مهاجران را تجربه می‌کنند، باید دست به اقداماتی در راستای تسهیل مهاجرت ایمن، منظم و مسئولانه بزنند.»

قانون اساسی و هویت چندگانه جامعه ایرانی

ابراهیم ایوبی

وکیل دادگستری

برای پی‌بردن به هویت‌های چندگانه جامعه امروز ایران کافی است به اطلاعات بالای صفحه اول همین روزنامه «شرق» نگاه ببندیم؛ روز و ماه و سال بر اساس هر سه تقویم خورشیدی، قمری و میلادی در کنار قیمت و تعداد صفحات درج شده است. تقویم خورشیدی برگرفته از تاریخ ایران زمین و هویت ملی کشور با مناسبت‌هایی نظیر نوروز، یلدا، جشن مهرگان و چهارشنبه‌سوری؛ تقویم قمری برآمده از هویت دینی/اسلامی که جدای از تعطیلات رسمی مذهبی، تنها دو ماه رمضان و محرم نمودهای اجتماعی پررنگی دارد و در نهایت تقویم میلادی که نماد زندگی در جهانی مدرن و مبنای عمل جامعه بین‌المللی است. البته سال‌هاست که مناسبتی همچون ولنتاین توسط جوانان گرامی داشته می‌شود و به‌تازگی جشن کریسمس که آغازگر سال نو میلادی است نیز مانند جشن نوروز برای طیف‌هایی از جامعه اهمیت یافته است. با این چندگانگی چطور می‌توان کنار آمد؟ بعید نیست در کنار عوامل اقتصادی و سیاسی، یکی از دلایل اجتماعی مهاجرت جوانان به دنیای غرب، پایان‌دادن به زندگی چندگانه و ادامه حیات در یک فضای یکسان عینی و ذهنی باشد. اندیشمندانی همچون داریوش شایگان در کتاب «افسون‌زدگی جدید: هویت چهل‌تکه و تفکر سیار» به شکل عمیقی به این چندگانگی هویتی در جهان امروز پرداخته‌اند.

این مسئله ارتباط مستقیمی نیز با ساختار نظام حقوقی پیدا می‌کند. اساساً نمی‌توان بدون توجه به لایه‌های مختلف اجتماعی/فرهنگی به شکل مطلوب حکمرانی کرد. جدا از اینکه اصل ۱۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با بیان

یکسان بودن حقوق مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند و امتیاز تلقی‌نشدن رنگ، نژاد و زبان که خود نشانگر پذیرش تکثر هویتی است؛ جالب اینکه اصل ۱۷ به صراحت اعتبار دو تقویم را در کنار هم پذیرفته است: «مبدأ تاریخ رسمی کشور، هجرت پیامبر اسلام (صلی‌الله علیه و آله و سلم) است و تاریخ هجری شمسی و هجری قمری هر دو معتبر است، اما مبنای کار ادارات دولتی هجری شمسی است. تعطیل رسمی هفتگی روز جمعه است.» مهم‌تر از همه نام نظام سیاسی کشور، یعنی «جمهوری اسلامی ایران» است: «جمهوریت» روش حکمرانی مطلوب در دنیای امروز و برگرفته از روش زمامداری در مغرب‌زمین، در کنار «اسلامیت»، آیین سنتی مردم این سرزمین و «ایرانی‌بودن» که بنیان مردم این دیار است.

در روز ۲۲ آبان، سیامک رهیگ، قائم‌مقام دبیر شورای نگهبان، ظاهراً در پاسخ به انتقادات نسل جوان یادداشتی با عنوان «تداوم قانون اساسی» را در سایت این نهاد منتشر کردند که در بخشی از آن می‌خوانیم: «قانون (به‌ویژه قانون اساسی) نهاد اجتماعی پیچیده‌ای است که کارکردهای وسیعی در شئون مختلف جامعه دارد. از طریق قانون، انسجام و نظم سیاسی- اجتماعی ایجاد می‌شود، فرایندهای تصمیم‌سازی شفاف می‌شود، حکومت قانون و مفهوم عدالت شکل می‌گیرد، حقوق اشخاص تنظیم و توزیع می‌گردد و ده‌ها اتفاق مهم دیگر در امتداد حیات جامعه رخ می‌دهد. این خصوصیات حتی در قوانین عادی نیز وجود دارد. هیچ قانون‌گذاری در دنیا، عمر یک قانون خوب و مطابق با مصلحت را که از طریق عقلایی و بر اساس اصول مردم سالاری تهیه و تصویب شده، مؤکول به یک نسل نکرده است… حتی اصلاحات و تغییرات پیش‌بینی‌شده در قوانین اساسی به راحتی اتفاق نمی‌افتد و برای بازنگری و تغییر، گاه تشریفات سخت و مهمی در این نوع قوانین پیش‌بینی می‌شود، اما هیچ قانون اساسی برای حذف کلی خود و نظام سیاسی مبتنی بر اصول خود راه‌حلی را ارائه نمی‌کند. به همین دلیل در قانون اساسی

• **سد «الغدیر»** ساوه با ۲۶۵ متر طول تاج و حجم ۲۷۷ میلیون مترمکعب آب، یکی از مهم‌ترین سدهای استان مرکزی به شمار می‌رود و تأمین‌کننده اصلی آب شرب و آب مصرفی کشاورزان است. عکس: بهنام یوسفی، مهر

نشانه‌خوانی

حضور وردپا در دیوارنگاره

پویا نعمت‌اللهی

دکتری علوم ارتباطات اجتماعی

دیوارنگاره میدان ولیعصر یکی از رسانه‌های مهم و ازجمله فضاهای تبلیغات سیاسی شهری است که تلاش دارد در دوگانه‌های متعارف سیاسی خارج باشد. آخرین تصویر در این رسانه به موضوع اعزام تیم ملی فوتبال به مسابقات جام جهانی ارتباط دارد؛ جایی که پهلوانان باستانی مرد وزن در حال بدرقه اعضای تیم هستند. اما نکته جالب در این تصویر آن است که قهرمان‌های باستانی متعلق به هزارها سال قبل «چهره» دارند اما قهرمانان معاصر (یعنی فوتبالیست‌های تیم ملی) بدون چهره هستند. بازکن خوب بازیکنی است که چهره ندارد. بدون ردیاست. صفت «غیاب» بر او عارض شده یعنی حضور دارد اما غایب است. این تمهید را چگونه می‌توان فهم کرد؟

به نظر می‌رسد بخشی از موضوع به دیوارنگاره‌های قبلی مرتبط با تصاویر زنان ارتباط پیدا می‌کند. برخی از بانوان حاضر در آن تصویر با ارسال پیام‌های عمومی نسبت به حضور خود در این دیوارنگاره اعتراض کرده و خواستار حذف تصویرشان شدند. دستگاه تبلیغات رسمی به با عدول از برخی انگاره‌های پایهای، این بانوان را در فهرست آورده بود، باید از موضع خود کوتاه می‌آمد و دیوارنگاره را پایین می‌آورد و چنین هم کرد. اما این بار چنین ریسکی غیرقابل‌تکرار بود. قضیه این است که دستگاه مذکور از حالا به طور کامل و دقیق نمی‌داند که فوتبالیست‌ها در دوران حضور خود در قطر ممکن است دست به چه اقداماتی بزنند؟ و اینکه این اقدامات در چارچوب رفتارهای هنجارمند مورد انتظار از آنها خواهد بود یا نه؟ این سؤال همچنان در شرایطی که برخی اقدامات از سوی تیم‌های ورزشی در مسابقات جهانی مشاهده شده، ذهن مقامات را مشغول خود نگه داشته است. اکنون مسئله این است که آیا «حضور» یک ورزشکار با چهره واقعی خود در دیوارنگاره تا چه اندازه می‌تواند تحمل شود؟ چرا این «حضور» در تصویر مذکور، جای خود را به «غیاب» داده است؟ متفکر بزرگ معاصر فرانسوی ژاک دریدا این قضیه را در قالب بازی حضور و غیاب توضیح می‌دهد.

در اینجا عامل حضور و غیاب نقش سازه تصویری پیدا می‌کند. دریدا از طریق اهمیت‌بخشیدن به مفهوم «غیاب» در مفاهیم تقابلی حضور و غیاب، برای عبور از متافیزیک حضور تلاش می‌کند. از نظر او تمام شکل‌های متن (که از نظر او شامل نوشتار، گفتار و تصاویر هم هستند)، وجهی از بازی حضور و غیاب است. به بیان دیگر خودآگاهی یا ساحت حضور را مشخص می‌کند. این خواش احتمالاً غیاب مرتبط است. در این بازی، ساختار نشانه با استفاده از «ردیا» تعیین می‌شود که این «رد» همیشه غایب است. لذا به یک «حضور ثابت»، اشاره دارد ولی نشانه غیاب یک حضور هم هست. این ردهای غیاب هستند که هر نوع حضور را مشخص می‌کنند. همواره گذشته‌های وجود دارد که دیگر «حاضر» نیست و آینده‌ای که هنوز نیامده نیز هر نوع حضور را مشخص می‌کند. این خواش احتمالاً همان ایده پشت دیوارنگاره فوتبالی است. قرار نیست وقتی با این تصویر مواجه می‌شویم، امید داشته باشیم که چیزی معین و قطعی را کشف کنیم، بلکه فقط می‌توان به تعبیر دریدا «درون آن بازی» کرد و بنابراین همواره امکان ساختن و فهم معنای دیگر جایز خواهد بود. اگر فوتبالیست‌ها هنجارشکنی کردند، آنگاه می‌توان ادعاکرد که فوتبالیست مدرخ در تصویر دیوارنگاره نیست، بلکه عنصری «غایب» است. این یعنی بر اساس ردیا می‌توانیم «حضور» را تجربه کنیم» به عبارت دیگر، تفکر پشت این تصویر به درستی بازی حضور و غیاب را در خاستگاه معنا قرار داده و آن را دارای خصیصه بلاکتلیفی کرده است. حضور هر فوتبالیست دارای «چهره» در این تصویر، واجد این خطر است که بتواند در قالب یک ارجاع دلالتی و جانشین در یک نظام تمایز نشانه‌ای تجویز شود. بنابراین بهتر است از ابتدا هیچ فوتبالیستی چهره نداشته باشد.